Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

Prof. Carl Anderson
Rycerze Kolumba
USA

„Nikommu nie godzi się trwać w bezczynności w tym wspaniałym i dramatycznym momencie dziejowym”

(Christifideles laici, nr 3)

Aktualna rola świeckich katolików w Kościele i świecie

Thank you very much for the privilege of participating in this important conference and for the opportunity to offer some reflections as we celebrate the 40th anniversary of the election of Karol Wojtyła to the See of Peter.

In the opening pages of St. John Paul II's apostolic exhortation on the laity, *Christifideles Laici*, we read, "A new state of affairs today both in the Church and in social, economic, political and cultural life, calls with a particular urgency for the action of the lay faithful.... *It is not permissible for anyone to remain idle*" (CL, no. 3). I have been asked to take this as the theme of my remarks today and although I will speak to the situation of the Church in Europe, much of what I will say is also applicable to the situation of the Church in the United States.

While in college, I began reading the work of Thomas Merton, best known for his spiritual classic *The Seven Storey Mountain*. But the other book that most intrigued me was one of his later and lesser-known works, *Conjectures of*

a Guilty Bystander. How sad, I thought, to be a Christian and to stand on the sidelines of life as a bystander and watch as the great drama of history passed one by.

And then, not many years later, a young, dynamic pope was elected whose ministry made clear that for him it was not permissible to remain idle *for even one hour!* It was exhausting to simply keep up reading his encyclicals, his Wednesday catecheses, his homilies and addresses during those 104 foreign trips – let alone actually *doing* all these things.

Pope John Paul II acted as someone who had lived much of his life denied freedom, and who had seen many friends and neighbors deprived of the basic opportunities of life and even of life itself. Now his every action appeared as a testament to the great privilege and responsibility of freedom.

In his poem *Thinking My Country*, we see that for John Paul II freedom is the dramatic context of life, which brings with it – especially in social, economic, political and cultural life – a sense of urgency.

He writes: “Freedom – a continuing conquest. It cannot simply be possessed. It comes as a gift, but keeping it is a struggle. Where is the dividing line between those generations who paid too little and those who paid too much? On which side of that line are we?”

Throughout his papacy, there was a constant underlying message: “Why are you standing idle? Do not be a bystander. Come join me!”

In *Christifideles Laici*, John Paul II quotes from Pope Paul VI’s apostolic exhortation on evangelization, *Evangelii Nuntiandi*: “The split between the Gospel and culture is without doubt the drama of our time.... Therefore, every effort must be made to ensure a full evangelization of culture, or more correctly of cultures” (*Evangelii Nuntiandi*, no. 20).

This statement of Pope Paul VI, is one of the defining propositions of his papacy.

We can say the same of John Paul II and Benedict XVI. They made a Christian response to “the split between the Gospel and culture” a major focus of their pontificates.

These three popes responded to this cultural challenge with difference nuances – especially as they considered the challenges presented by the cultures of Europe. But there was continuity on the part of John Paul II and Benedict XVI; this is especially clear in their development of Pope Paul VI’s concept of a “new” evangelization. Many of the examples in these remarks reference Europe but many similar examples could be found in the United States.

Christifideles Laici and John Paul II’s apostolic exhortation on the Church in Europe, *Ecclesia in Europa*, can be seen as specific applications of a new

evangelization. And Pope Benedict XVI devoted an entire world synod of bishops to the theme.

For more than half a century, there has been continuity in the papal approach to the re-evangelization of Europe.

But it is more difficult to find where serious pastoral efforts at the local level have been made to implement this approach. Where during the past 50 years has there been a sustained effort to take up the challenge of a new evangelization of Europe and in North America?

Several weeks ago, as I was preparing these remarks I came across an article from a secular Italian news site with the subtitle “The Church is dying, panic in the Vatican.”

According to the article, “The abandonment of Christianity by the masses has intensified” during the past several years, and concluded that “this process of de-Christianization, beginning in the years of the (Second Vatican) Council, had in no way been curbed back by either Wojtyła or Ratzinger. A clear signal that this is an epoch-making trend and until now irreversible” (*LiberoQuotidiano.it*; Sept. 19, 2018).

With more than a billion Catholics around the world, it is premature to conclude that the Church is dying. But the article does reflect a perception that the decline of Christianity in Europe is irreversible.

Recent disclosures regarding the clergy, including bishops, will strengthen that perception.

In *Salt of the Earth*, Cardinal Joseph Ratzinger suggested that in analyzing the situation of the Church today, one must ask, “What are the burdens, the errors that we have to confess and to acknowledge?” (p. 177–178).

Tragically, almost every day we learn of more such burdens and errors that must now be added to this list.

This raises new and troubling questions regarding the Church’s mission of evangelization. One must now ask to what extent is the decline of Christianity in Europe due to the culture of the Catholic Church there, and how much is this decline due to the cultural forces of European society?

During the first year of Pope Benedict’s pontificate, I attended a theological conference in Rome. At the end of a session, I asked one of the speakers who was from Germany why it was that the election of a German pope did not produce a sense of pride in Germany similar to that in Poland after the election of Karol Wojtyła. The professor laughed and said, “We don’t consider him a real German; he’s been in Italy too long.”

As an auditor to the 2012 synod of bishops on the theme of “The New Evangelization for the Transmission of the Christian Faith”, I was surprised

that in the interventions of many of the delegates from the United States and Western Europe few advocated change in the Church's response to the crisis of de-Christianization of Europe.

For example, in his homily for the opening of the synod, the first issue that Pope Benedict identified for study was the crisis facing family life. "There is a clear link between the crisis in faith and the crisis in marriage," he said adding that "marriage is called to be not only an object but a subject of the new evangelization."⁶⁶

John Paul II had recognized the pastoral urgency presented by the family more than a decade earlier during the Synod of Europe and more than three decades earlier in *Familiaris Consortio*. Yet, during this time, where is there evidence of sustained pastoral efforts to support Christian families? Or efforts to form and support Christian families as subjects of evangelization?

Instead, it may be more accurate to say of the last 50 years that we have witnessed a *new accommodation* to, rather than a *new evangelization* of, European society.

St. John Paul II begins *Ecclesia in Europa* with a sense of irony, by quoting the *Book of Revelation*: "He who has an ear, let him hear what the Spirit says to the Churches" (*Rev. 2:7*). But in choosing the Book of Revelation as the interpretive key for understanding the situation of Christianity in Europe, John Paul II set forth an eschatological vision of the situation of the Church, which suggests that "it is not permissible for anyone to remain idle."

During the last meeting of the Pontifical Council for the Laity, before its recent re-organization, one of the members of the council asked a cardinal from Africa who had just spoken on the theme of evangelization whether he thought that, some day, African missionaries might come to Europe to re-evangelize the continent. I could not resist asking as a follow-up question — whether he thought enough Europeans possessed the humility to be evangelized by Africans.

In *Christifideles Laici*, John Paul II wrote that "only from within and through culture does the Christian faith become a part of history and the creator of history" (no. 44). In looking at a culture which at one time was quite thoroughly influenced by Christianity, but has for more than two centuries been in a process of de-Christianization, the question arises of whether such a culture is open to

⁶⁶ Pope Benedict XVI, "Homily during Holy Mass for the Opening of the Synod of Bishops," October 7.

a re-evangelization from the outside. Or whether such a culture in its current state of evolution can be evangelized at all.

In other words, has the opportunity for a 'new evangelization' of Europe passed? Or at least, does the new state of affairs in the Church and in Europe require a re-thinking of the question of evangelization?

In its 1991 *Final Declaration*, the First Special Assembly of Bishops for Europe "emphasized the urgent need for a 'new evangelization,' in an awareness that Europe today must not simply appeal to its former Christian heritage: it needs to be able to decide about its future in conformity with the person and message of Jesus Christ" (*Ecclesia in Europa*, no.2).

While preparations were underway for the Second Special Assembly of Bishops for Europe, Cardinal Ratzinger was asked what was necessary for the Church of the future.

He said this: "Christianity will be doomed to suffocation if we don't learn something of interiorization, in which faith sinks personally into the depth of one's own life and in that depth sustains and illuminates. Mere action and mere intellectual construction are not enough. It's very important that we recall simplicity and interiority and the extra- and supra-rational forms of perceiving reality" (*Salt of the Earth*, p. 267).

He went on to counsel that we should remember, especially during this time, that in Christianity there is always the possibility of a new beginning. And that in the future the Lord will "bring forth new powerful forms of living the Christian reality" (*ibid.*, p. 269).

This focus on the interiorization of faith – of what we might say is an evangelization of interiority was central to St. John Paul II's proposal of a new evangelization. In *Evangelium Vitae*, St. John Paul II writes, "The *Gospel of Life* is not simply a reflection.... Nor is it merely a commandment.... Still less is it an illusionary promise.... The *Gospel of Life* is something concrete and personal, for it consists in the proclamation of *the very person of Jesus*" (no. 29).

In *Familiaris Consortio*, he writes, "The essence and role of the family are in the final analysis specified by love. Hence the family has the *mission to guard, reveal, and communicate love*" (no. 17).

It may be that Christianity is about to enter an era in which Christians in many parts of the world will live in small communities with very little influence on the greater society, as Cardinal Ratzinger has suggested. If this is so, then we can expect that a fundamental element of those communities will be the Christian family. And if this is so, then we should consider how a new evangelization of Christian families in these circumstances can proceed.

One of the greatest challenges facing our Church – especially in light of recent developments – is the challenge to its “mission to guard, reveal, and communicate love.” Christianity today as in its first centuries will influence the wider culture principally by *attraction* – by offering a different way of living, which communicates love, hope and joy to societies in which they are scarce.

Here we see the profound insight of St. John Paul II’s phrase, “Family, become what you are!” (FC, no.17); love, hope and joy can only be effectively transmitted by a living witness. The lay faithful and their families need support as the *object* of evangelization, but more importantly they need to discover their task as *subjects* of evangelization. This element of the laity’s role is essential of St. John Paul II’s vision of evangelization.

This should not be seen as a retreat from the mission of evangelization or a withdrawal from the larger society. Rather, it is a realistic decision to do what we can, with what we have, where we are.

In this mission the laity has an irreplaceable role. Certainly, parishes will be essential in this task, so will be voluntary communities, movements and associations of the lay faithful.

Christifideles Laici outlines four principles especially important for the lay faithful.

First, “At this moment *the suffering individual is the way of the Church* because that person is, first of all, the way of Christ Himself, who is the Good Samaritan who ‘does not pass by’” (no. 53).

Second, the laity has “the specific duty” and “irreplaceable” role “to work towards the Christian animation of the temporal order” by means of the “spiritual and corporal works of mercy” (no. 41). Related to this is the recognition that charity “is never able to be separated from justice” and therefore the laity “are never to relinquish their participation in ‘public life’” intended to promote the common good (no. 42).

Third, “the lay faithful’s duty to society primarily begins in marriage and in the family” (no. 40) and that the family as a domestic church “is a community in which the relationships are renewed by Christ.” As a domestic church, the family shares in the Church’s mission to build up the kingdom of God through its everyday work that expresses the love between husband and wife and between members of the family (no. 52).

Fourth, the lay faithful should grow in personal maturity of the faith in order to “overcome in themselves the separation of the Gospel from life, to again take up in their daily activities in family, work and society, an integrated approach to life that is fully brought about by the inspiration and strength of the Gospel” (no. 34).

These four tasks are essential responsibilities of the laity.

St. John Paul II summarized the mission of the laity in these words: “Their responsibility, in particular, is to testify how the Christian faith constitutes the only fully valid response ... to the problems and hopes that life poses to every person and society” (no. 34).

The words of St. John Paul II still ring true today: “It is not permissible for anyone to remain idle.” In this endeavor, the work of St. John Paul II to advance a new evangelization, especially in *Christifideles Laici*, *Evangelium Vitae* and *Familiaris Consortio* provide not only sure guidance, but are essential. Thank you very much.

Dziękuję bardzo za przywilej uczestniczenia w tej ważnej konferencji i za danie mi możliwości podzielenia się z Państwem kilkoma refleksjami w związku z upamiętnieniem czterdziestej rocznicy wyboru Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową.

Na pierwszych stronach *Christifideles Laici*, adhortacji apostolskiej św. Jana Pawła II o roli świeckich w Kościele, czytamy: „Nowe sytuacje – zarówno w Kościele, jak i w życiu społecznym, ekonomicznym, politycznym i kulturalnym – domagają się dzisiaj ze szczególną siłą zaangażowania świeckich.... *Nikomu nie godzi się trwać w bezczynności*”⁶⁷.

Zostałem poproszony o podjęcie właśnie tego hasła jako tematu mojego dzisiejszego wystąpienia i choć będę mówił o sytuacji Kościoła w Europie, wiele z tego, co powiem, dotyczy także sytuacji Kościoła w Stanach Zjednoczonych.

W trakcie studiów uniwersyteckich zacząłem czytać dzieła Tomasza Merтона, najbardziej znanego ze swojej książki *Siedmiopiętrowa góra* – klasyki literatury poświęconej duchowości. Mnie jednak osobiście najbardziej zaintrygowało jedno z jego późniejszych i mniej znanych dzieł noszące tytuł *Zapiski współwinnego widza*. Jakże to smutne, pomyślałem, być chrześcijaninem i stać na obrzeżach życia jako widz, przyglądając się wielkiemu historycznemu dramatowi, który rozgrywa się obok mnie.

Kilka lat później na urząd apostolski wybrano nowego, młodego papieża. Dał on jasno do zrozumienia, że nie godzi się trwać w bezczynności *nawet przez jedną godzinę!*. Samo nadążenie za czytaniem jego encyklik, środowych katechez, jego homilii i przemówień wygłaszanych podczas stu czterech podróży zagranicznych było nie lada wyzwaniem – a cóż dopiero *wykonywanie* wszystkich tych rzeczy.

Papież Jan Paweł II działał jak ktoś, kto większość swego życia był pozbawiony wolności, jak ktoś, kto widział wielu swoich przyjaciół oraz bliźnich pozbawionych podstawowych możliwości, jakie daje życie, a nawet pozbawionych życia w ogóle. Teraz każde jego działanie zdawało się być daniem świadectwa tego ogromnego przywileju i odpowiedzialności, jakie daje wolność.

Napisany przez Jana Pawła II poemat pt. *Mysząc ojczyzna* ukazuje nam, że wolność jest dla niego dramatycznym kontekstem życia, że przynosi ze sobą – zwłaszcza w życiu społecznym, ekonomicznym, politycznym i kulturalnym – potrzebę pilnego działania.

Pisze on: „Wolność stale trzeba zdobywać, nie można jej tylko posiadać. Przychodzi jako dar, utrzymuje się poprzez zmaganie. [...] Którędy przebiega

67

Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, Watykan 1988, nr 3.

dział pokoleń między nami, co nie dopłacili, a tymi, co musieli nadpłacać? Po której jesteśmy stronie?”⁶⁸.

Podstawowym przesłaniem całego pontyfikatu Jana Pawła II było pytanie: „Dlaczego trwasz w bezczynności? Nie bądź tylko widzom. Przyłącz się do mnie!”.

W adhortacji *Christifideles Laici* Jan Paweł II zacytował słowa papieża Pawła VI z *Evangelii Nuntiandi* – adhortacji na temat ewangelizacji: „Rozdźwięk między Ewangelią a kulturą jest bez wątpienia dramatem naszych czasów [...]. Dlatego trzeba dołożyć wszelkich starań i zabiegów, żeby ewangelizować troskliwie ludzką kulturę, czy raczej same kultury”⁶⁹.

Zdanie papieża Pawła VI stało się jedną z kluczowych tez definiujących jego pontyfikat. To samo możemy powiedzieć o Janie Pawle II i Benedykcie XVI. Chrześcijańska odpowiedź na „rozdźwięk między Ewangelią a kulturą” stała się punktem centralnym ich pontyfikatów.

Ci trzech papieże odpowiedzieli na to wyzwanie dotyczące kultury, wskazując na różne niuanse – zwłaszcza jeśli wziąć pod uwagę różnice istniejące w obrębie kultury europejskiej. Zarówno u Jana Pawła II, jak i Benedykta XVI była jednak pewna kontynuacja – szczególnie wyraźnie widać to w rozwinięciu przez nich koncepcji Pawła VI na temat „nowej” ewangelizacji. Wiele przykładów wskazanych w tym przemówieniu odnosi się do Europy, ale wiele podobnych przykładów można znaleźć w Stanach Zjednoczonych.

Zarówno *Christifideles Laici*, jak i adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa*, napisana z myślą o Kościele w Europie, są przykładami konkretnego zastosowania idei nowej ewangelizacji. Papież Benedykt XVI poświęcił zaś cały synod biskupów jej tematowi.

Przez ponad pół wieku można dostrzec kontynuację w podejściu papieży do problemu reewangelizacji Europy.

Jednak o wiele trudniej odnaleźć miejsca, gdzie podjęto poważne wysiłki duszpasterskie na poziomie lokalnym, aby wdrożyć to podejście. Gdzie w ciągu ostatnich pięćdziesięciu lat można zauważyć stałe działania, aby odpowiedzieć na wyzwanie nowej ewangelizacji Europy i Ameryki Północnej?

Kilka tygodni temu, kiedy przygotowywałem swoje wystąpienie, na jednym z włoskich świeckich portali internetowych natknąłem się na artykuł za tytułowany *Kościół umiera. Panika w Watykanie*.

⁶⁸ K. Wojtyła, *Poezje. Dramaty. Szkice. Tytyk Rzymski. Jan Paweł II*, Kraków 2004, s. 156.

⁶⁹ Paweł VI, Adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi*, Watykan 1975, nr 20; por. Jan Paweł II, *Christifideles laici...*, dz. cyt., nr 44.

Można było w nim przeczytać, że w ostatnich latach „coraz większe rzesze ludzi porzucają chrześcijaństwo” oraz że „owego procesu dechrystianizacji, który bierze swój początek w latach posoborowych (po Soborze Watykańskim II), w żaden sposób nie zdołali zahamować ani Wojtyła, ani Ratzinger”. To „wyraźny sygnał, że jest to trend będący wyrazem nowej epoki i ma charakter nieodwracalny”.⁷⁰

Biorąc pod uwagę, że na świecie jest ponad miliard katolików, jest za wcześnie, aby wyrokować, że Kościół umiera. Niemniej jednak ten artykuł ukazuje przekonanie, że upadek Kościoła w Europie jest nieodwracalny.

Ostatnio ujawnione fakty na temat duchowieństwa, w tym dotyczące biskupów, wzmocnią to przekonanie. W obszernym wywiadzie zatytułowanym *Sól ziemi* kardynał Joseph Ratzinger sugeruje, że w analizowanej sytuacji, w jakiej znajduje się współczesny Kościół, musimy zadać pytanie: „Jakie ciążą na nas winy, błędy, które musimy wyznać i uznać?”⁷¹.

Tragiczną kwestią jest to, że prawie każdego dnia dowiadujemy się o kolejnych takich winach i błędach, które trzeba dodać do tej listy.

To zmusza do postawienia nowych i trudnych pytań dotyczących misji ewangelizacyjnej Kościoła. W jakim stopniu upadek chrześcijaństwa w Europie ma związek z kulturą europejskiego Kościoła, a w jakim wynika z sił kulturowych działających w europejskim społeczeństwie?

W pierwszym roku pontyfikatu papieża Benedykta XVI uczestniczyłem w konferencji teologicznej w Rzymie. Pod koniec sesji spytałem jednego z prelegentów pochodzącego z Niemiec, dlaczego wybór niemieckiego papieża nie wywołał w Niemczech takiego poczucia dumy, jakie to miało miejsce w Polsce po wyborze Karola Wojtyły. Niemiecki profesor roześmiał się i powiedział: „My nie uważamy go za prawdziwego Niemca – przebywał on we Włoszech zbyt długo”.

Kiedy w 2012 roku brałem udział jako audytor w Zgromadzeniu Ogólnym Synodu Biskupów odbywającym się pod hasłem „Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej”, byłem zaskoczony faktem, że pośród szeregu wypowiedzi wielu delegatów ze Stanów Zjednoczonych i Europy Zachodniej tylko nieliczne postulowały zmianę odpowiedzi Kościoła na kryzys związany z dechrystianizacją Europy.

⁷⁰ *LiberoQuotidiano.it*; 19 września 2018.

⁷¹ J. Ratzinger, *Sól ziemi. Chrześcijaństwo i Kościół katolicki na przełomie tysiącleci. Z Kardynałem rozmawia Peter Seewald*, tłum. G. Sowiński, Kraków 1997, s. 192. W polskim tłumaczeniu zdanie to brzmi: „...również Kościół jako zbiorowa osobowość musi poznać i uznać swe winy”.

Na przykład w swojej homilii na otwarcie Synodu Benedykt XVI wskazał kryzys życia rodzinnego jako pierwszą kwestię wymagającą analizy. „Istnieje wyraźne powiązanie kryzysu wiary i kryzysu małżeństwa”, powiedział, dodając, że „małżeństwo jest powołane, aby było nie tylko przedmiotem, ale także podmiotem nowej ewangelizacji”⁷².

Papież Jan Paweł II dostrzegł, jak ważna jest praca duszpasterska z rodzinami już ponad dziesięć lat wcześniej podczas Synodu dla Europy i ponad trzydzieści lat wcześniej w adhortacji apostolskiej *Familiaris Consortio*. Gdzie więc przez cały ten czas można odnaleźć dowody na stałą duszpasterską pracę, aby wesprzeć rodziny chrześcijańskie? Gdzie można dostrzec próby formowania i wspierania rodzin chrześcijańskich, traktując je jako podmioty ewangelizacji? Zamiast tego bliższym prawdy mogłoby być stwierdzenie, że przez ostatnie pięćdziesiąt lat byliśmy świadkami *nowego przystosowania się do niż nowej ewangelizacji* społeczeństwa europejskiego.

Jan Paweł II rozpoczyna adhortację apostolską *Ecclesia in Europa*, cytując z pewną ironią Apokalipsę św. Jana: „Kto ma uszy, niechaj posłyszysz, co mówi Duch do Kościołów” (Ap 2, 7). Wybierając Apokalipsę jako klucz do zrozumienia sytuacji chrześcijańskiej Europy, Jan Paweł II przedstawił eschatologiczną wizję sytuacji Kościoła, co sugeruje, iż *nikomu nie godzi się trwać w bezczynności*.

Podczas ostatniego zebrania Papieskiej Rady ds. Świeckich, a przed jej niedawną reorganizacją, jeden z członków Rady spytał kardynała z Afryki, który właśnie wypowiedział się na temat ewangelizacji, czy sądzi on, że pewnego dnia afrykańscy misjonarze mogliby przyjechać do Europy, aby ją zreewangelizować. Nie mogłem się powstrzymać, żeby nie zadać kolejnego pytania, czy afrykański kardynał myśli, że wystarczająca liczba Europejczyków będzie miała pokorę, aby poddać się ewangelizacji dokonywanej przez Afrykańczyków.

W adhortacji *Christifideles Laici* Jan Paweł II pisze, że „tylko w obrębie kultury i poprzez kulturę wiara chrześcijańska staje się historyczna i tworzy historię”⁷³. Gdy spojrzymy na kulturę, na którą w przeszłości przeogromny wpływ miało chrześcijaństwo, ale która przez ostatnie dwa stulecia była poddana procesowi dechrystianizacji, rodzi się pytanie, czy taka kultura jest otwarta na reewangelizację z zewnątrz. I czy taką kulturę, na jej obecnym etapie rozwoju, można w ogóle zreewangelizować.

⁷² Benedykt XVI, *Kościół istnieje po to, by ewangelizować*, 7 X 2012, homilia Benedykta XVI podczas Mszy św. na rozpoczęcie Synodu Biskupów, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol., 11(2012), s. 9.

⁷³ Jan Paweł II, *Christifideles laici...*, dz. cyt., nr 44.

Innymi słowy, czy straciliśmy szansę na nową ewangelizację Europy? I czy nowy stan rzeczy w Kościele i w Europie nie wymaga ponownego przemyślenia kwestii ewangelizacji?

W *Deklaracji końcowej* Pierwszego Specjalnego Zgromadzenia Biskupów poświęconego Europie, które odbyło się w 1991 roku, „podkreślono pilną konieczność «nowej ewangelizacji» ze świadomością, że Europa nie powinna dzisiaj tylko odwoływać się do swojej chrześcijańskiej przeszłości. Musi także nauczyć się znów kształtować swoją przyszłość w spotkaniu z Osobą i orędziem Jezusa Chrystusa”⁷⁴. W trakcie przygotowań do Drugiego Specjalnego Zgromadzenia Biskupów Europy zapytano kardynała Ratzingera o to, czego Kościół potrzebuje na przyszłość. Odpowiedział:

„Chrześcijaństwo byłoby skazane na uwiędnięcie, gdybyśmy nie doświadczali owego uwewnętrznienia, dzięki któremu wiara zstępuje w głąbie naszego życia, by w nich wspierać nas i oświecać. Same działania i czysto intelektualne konstrukcje nie wystarczą. Namysł nad prostotą i nad wewnętrznością, nad pozaracjonalnymi i ponadracjonalnymi formami postrzegania rzeczywistości jest niezwykle ważny”⁷⁵.

Następnie kardynał radzi nam, byśmy pamiętali, zwłaszcza obecnie, że w chrześcijaństwie zawsze istnieje możliwość nowego początku. I że w przyszłości Pan nasz sprawi, że „taki początek będzie owocować nowymi, dynamicznymi formami wiary chrześcijańskiej”⁷⁶.

To skupienie się na uwewnętrznieniu wiary – o którym moglibyśmy powiedzieć, że jest ewangelizacją wnętrza – było kluczowe dla propozycji Jana Pawła II wobec nowej ewangelizacji. W swojej encyklice *Evangelium Vitae* Jan Paweł II pisze: „*Ewangelia życia* nie jest jedynie refleksją..., nie jest też wyłącznie przykazaniem... tym bardziej też nie jest złudną obietnicą... *Ewangelia życia* jest rzeczywistością konkretną i osobową, gdyż polega na głoszeniu osoby samego Jezusa”⁷⁷.

Natomiast w adhortacji *Familiaris Consortio* przekonuje nas, że: „[...] istota i zadania rodziny są ostatecznie określone przez miłość. Rodzina dlatego otrzymuje misję *strzeżenia, objawiania i przekazywania miłości*”⁷⁸.

Być może chrześcijaństwo wchodzi w okres, w którym, jak sugerował kardynał Ratzinger, chrześcijanie na całym świecie będą żyli w małych wspólnotach, w niewielkim tylko stopniu wpływając na społeczeństwo. Jeśli tak, winniśmy

⁷⁴ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa*, Watykan 2003, nr 2.

⁷⁵ J. Ratzinger, *Sól ziemi...*, dz. cyt., s. 229.

⁷⁶ J. Ratzinger, *Sól ziemi...*, dz. cyt., s. 231.

⁷⁷ Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae*, Watykan 1995, nr 29.

⁷⁸ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, Watykan 1981, nr 17.

uznać rodzinę chrześcijańską za fundamentalną część takich wspólnot. I jeśli tak, powinniśmy rozważyć, jak w tych nowych warunkach ma przebiegać nowa ewangelizacja rodzin.

Jednym z największych wyzwań współczesnego Kościoła – szczególnie wobec ostatnich wydarzeń – jest *misja strzeżenia, objawiania i przekazywania miłości*. Chrześcijaństwo dzisiaj, tak jak to miało miejsce w pierwszych jego wiekach, może szerzej oddziaływać na kulturę głównie przez swoją atrakcyjność – oferując inny sposób życia, przekazując miłość, nadzieję oraz radość społecznościom, w którym brak jest tych wartości. Możemy dostrzec głęboką przenikliwość św. Jana Pawła II, który pisał: „Rodzino, «stań się» tym, czym «jesteś!»”⁷⁹. Miłość, nadzieja i radość mogą być skutecznie przekazywane jedynie poprzez żyjących świadków. Wierni świeccy oraz ich rodziny potrzebują wsparcia jako *przedmioty* ewangelizacji, lecz ważniejsze jest, aby odkryli swoje zadanie jako *podmioty* ewangelizacji. Taka rola laikatu jest kluczowa dla wizji ewangelizacji, jaką przedstawiał św. Jan Paweł II.

Nie chodzi tu o rezygnację z misji ewangelizacyjnej na większą skalę, czy też izolowanie się od większej części społeczeństwa. Ma to być raczej realistyczna decyzja, aby robić, co możemy, z tym, co mamy, i tam, gdzie jesteśmy.

Laikat pełni w tej misji niezastąpioną rolę. Oczywiście kluczową rolę w tym zadaniu będą miały parafie, ale również dobrowolne wspólnoty, ruchy i stowarzyszenia wiernych świeckich. Posynodalna adhortacja apostołska Jana Pawła II *Christifideles Laici* nakreśla cztery zadania szczególnie ważne dla wiernych świeckich.

Po pierwsze, „w obecnej chwili «cierpienie jednostki jest drogą Kościoła», ponieważ to osoba ludzka jest przede wszystkim drogą Samego Chrystusa, który, jak dobry Samarytanin, «nie przechodzi obok»”⁸⁰.

Po drugie, laikat ma „specyficzne zadanie” oraz „niezastąpioną rolę” ożywiania duchem chrześcijańskim porządku doczesnego poprzez „duchowe i materialne dzieła miłosierdzia”⁸¹. Ma to związek z uznaniem tego, że „miłość okazywana i służąca osobie nigdy nie może być oderwana od sprawiedliwości” i że świeccy „nie mogą rezygnować z udziału w «życiu publicznym»” [...], którego celem jest wzrost dobra wspólnego⁸².

Po trzecie, zadaniem świeckich jest uświadomienie sobie, iż „małżeństwo i rodzina stanowią pierwszą płaszczyznę społecznego zaangażowania katolików

⁷⁹ Jan Paweł II, *Familiaris consortio*..., dz. cyt.

⁸⁰ Jan Paweł II, *Christifideles laici*..., dz. cyt., nr 53.

⁸¹ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*..., dz. cyt., nr 41.

⁸² Jan Paweł II, *Christifideles laici*..., dz. cyt., nr 42.

świeckich”⁸³ i że rodzina jako Kościół domowy jest „wspólnotą, której więzy zostały odnowione przez Chrystusa”. Jako Kościół domowy rodzina uczestniczy w kościelnej misji budowania Królestwa Bożego poprzez codzienną rzeczywistość, w której wyraża się miłość małżeńska i rodzinna⁸⁴.

Po czwarte, wierni świeccy powinni wzrastać w osobistej wierze, by móc „przewyciężyć rozdzźwięk pomiędzy Ewangelią a własnym życiem, nadając wszystkim swoim działaniom w rodzinie, w pracy, na polu społecznym spójność właściwą takiemu życiu, które czerpie natchnienie z Ewangelii i w niej znajduje siłę do tego, by w pełni się realizować”⁸⁵.

Na tym polegają cztery kluczowe zadania wiernych świeckich w Kościele.

Święty Jan Paweł II podsumował misję świeckich w Kościele tymi słowami: „Do nich w szczególności należy świadczenie o tym, jak wiara chrześcijańska daje jedyną pełną odpowiedź [...] na problemy i nadzieje, jakie życie stawia przed każdym człowiekiem i każdym społeczeństwem”⁸⁶.

Słowa św. Jana Pawła II brzmią wciąż prawdziwie: „Nikomui nie godzi się trwać w bezczynności”. W tym zadaniu jego praca na rzecz nowej ewangelizacji ukazana w *Christifideles Laici*, *Evangelium Vitae* i *Familiaris Consortio* stanowi nie tylko solidną wskazówkę, ale jest czymś prawdziwie kluczowym. Dziękuję serdecznie.

(tłum. Agnieszka Stańczyk)

⁸³ Jan Paweł II, *Christifideles laici*..., dz. cyt., nr 40.

⁸⁴ Jan Paweł II, *Christifideles laici*..., dz. cyt., nr 52.

⁸⁵ Jan Paweł II, *Christifideles laici*..., dz. cyt., nr 34.

⁸⁶ Jan Paweł II, *Christifideles laici*..., dz. cyt.

Słowa kluczowe: Jan Paweł II, Rycerze Kolumba, *Christifideles Laici*, świeccy w Kościele, Europa i świat, rola i zadania ludzi świeckich, Benedykt XVI, małżeństwo, rodzina, życie społeczne

Streszczenie: Ważna i doniosła rola świeckich w Kościele i w świecie została bardzo wnikliwie rozważona w papieskim dokumencie *Christifideles Laici*. Nic on nie stracił na swojej aktualności. Jeśli chodzi o życie społeczne i rodzinne jest wręcz koniecznością na nowo jego odczytanie. Te zadania, jakie przed społeczeństwem i rodziną postawił Jan Paweł II, potwierdzał wielokrotnie papież Benedykt XVI. Cała ta koncepcja zasadza się na wolności każdego człowieka, wolności dzieci Bożych. Doświadczeni zaś współcześnie wyraźny rozdźwięk pomiędzy chrześcijaństwem a kulturą muszą być przewyciężone poprzez powrót do gorliwości wiary. Koncepcja „nowej ewangelizacji”, jaką promował Jan Paweł II, temu właśnie miała służyć. Kościół też żyje dzięki i przez rodziny, co zaznaczał wielokrotnie polski papież, a wyraz temu dał w swojej innej adhortacji, również aktualnej, *Familiaris Consortio*. Dlatego też jednym z największych wyzwań współczesnego Kościoła – szczególnie wobec ostatnich wydarzeń – jest misja strzeżenia, objawiania i przekazywania miłości. Niezwykle więc istotne jest przypomnienie, że słowa św. Jana Pawła II brzmią wciąż prawdziwie: „Nikomu nie godzi się trwać w bezczynności”. W tym zadaniu, jego praca na rzecz nowej ewangelizacji ukazana w *Christifideles Laici*, *Evangelium Vitae* i *Familiaris Consortio* stanowi nie tylko solidną wskazówkę, ale jest czymś prawdziwie kluczowym.

It is not permissible for anyone to remain idle at this remarkable and dramatic moment of history” (*Christifideles Laici*, no. 3).

Key terms: John Paul II, Knights of Columbus, *Christifideles Laici*, laity in the Church, Europe and the world, role and responsibilities of laity, Benedict XVI, marriage, social life

Abstract: The significant and powerful role of laity in the Church and in the world was thoroughly scrutinized in the papal document *Christifideles Laici*. The exhortation has not lost any of its relevance today. With respect to the social and family life, it seems even imperative to read it anew. The responsibilities laid down by Pope John Paul II for a society and a family were continually reaffirmed by Pope Benedict XVI. The entire idea is based on the freedom of each man, on the freedom of God's children. The idea of “new evangelization”, advocated by John Paul II. The Church lives also thanks to and through families, which was indicated many times by the Polish pope, including in his exhortation *Familiaris Consortio*. As he explained, one of the greatest challenges of the modern Church — particularly in the face of the most recent events — is the mission of guarding, revealing and transmitting love. It is thus critically important to remind that John Paul II's words still ring true: “It is not permissible for anyone to remain idle.” This statement epitomizes his work for benefit of new evangelization, as articulated in *Christifideles Laici*, *Evangelium Vitae* and *Familiaris Consortio*.

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie